

PRIORITEITEN VAN DE NATIONALE INSTELLING
VOOR RADIOACTIEF AFVAL EN VERRIJKTE
SPLIJTSTOFFEN – NIRAS – VOOR DE VOLGENDE
FEDERALE REGERING

Het doel van dit document is de belangrijkste inzet van NIRAS uiteen te zetten, alsook de beslissingen die door de federale regering moeten worden genomen tijdens de volgende legislatuur om NIRAS in de gelegenheid te stellen haar wettelijke opdracht inzake beheer van radioactief afval en verrijkte splijtstoffen tot een goed einde te brengen.

Het document omvat een executive summary waarin de belangrijkste inzet voor NIRAS naar voren wordt gebracht, alsook een overzicht van de prioriteiten in functie van de belangrijkste activiteitsprocessen van de instelling.

EXECUTIVE SUMMARY

- **Berging**

De berging van de verschillende afvalcategorieën is één van de fundamentele opdrachten van de instelling.

Voor het laagactieve afval zal NIRAS de dossiers die door de plaatselijke partnerschappen van Dessel, Fleurus-Farciennes en Mol worden opgesteld, tijdens de komende legislatuur aan de regering voorleggen. Wegens de in 1998 gemaakte strategische keuze van de berging als oplossing voor het langetermijnbeheer van dit afval zal de regering de technische beslissing moeten nemen om het afval te bergen aan de oppervlakte of in de diepte, en de plaats moeten aanwijzen waar de bergingsinstallatie gebouwd zal worden. Deze beslissing dient gepaard te gaan met de invoering van een programma voor de sociaal-economische begeleiding van het project in de streek waar de bergingsinstallatie zal worden gebouwd. De beslissing is onontbeerlijk om zowel een veilig als een economisch verantwoord beheer van het laagactieve afval te garanderen.

Voor het middel- en hoogactieve afval dient het onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma te worden voortgezet. Dit programma moet leiden tot de beslissing om het beschouwde afval te bergen tegen het jaar 2020. Het is duidelijk dat een dergelijke beslissing de eindfase dient te zijn van een legitiem en transparant besluitvormingsproces. De invoering van dit proces vereist de organisatie van een breed overleg met de verschillende belanghebbenden (stakeholders), inclusief op lokaal vlak. NIRAS vraagt een mandaat om de bases van deze dialoog uit te werken en de dialoog vervolgens tot stand te brengen en te organiseren.

- **Financiering van de passiva BP1 en BP2**

De financiering van de nucleaire passiva BP1 (site ex-Eurochemic in Dessel beheerd door Belgoprocess, de industriële dochtermaatschappij van NIRAS) en BP2 (site ex-Waste van het SCK•CEN in Mol, beheerd door Belgoprocess voor rekening van NIRAS), zoals geregeld door de programmawet van 24 december 2002 en het koninklijk besluit van 24 maart 2003, dient tot stand te worden gebracht voor de periode 2004-2008. De wetgevende stappen hiertoe moeten ondernomen worden vóór eind 2003. Er moet in voldoende bedrijfskapitaal worden voorzien om de continuïteit van de technische verrichtingen en van de investeringen te verzekeren.

- **Fonds op Lange Termijn (FLT)**

Het doel van het FLT is ervoor te zorgen dat het radioactieve afval, waarvan enkel de Belgische Staat de duurzaamheid van het beheer kan garanderen via NIRAS, geborgen zal kunnen worden zonder dat dit een financiële last meebrengt voor de gemeenschap.

Dit doel kan enkel worden bereikt indien alle betrokken actoren het FLT mee helpen stijven naar rato van de hoeveelheden afval waarvoor zij verantwoordelijk zijn. De bijdrage van de Staat, verantwoordelijk voor de nucleaire passiva, en van de elektriciteitssector, verantwoordelijk voor de verbruikte brandstof die uit de kernreactoren wordt geladen, dient dus geregeld te worden. Zonder deze inbreng kan het beoogde doel van het FLT niet bereikt worden.

Tevens moet het fiscaal statuut van het FLT veilig gesteld worden.

- **Continuïteit van de exploitatie van Belgoproces**

Belgoproces zorgt, onder de verantwoordelijkheid van NIRAS, voor het gecentraliseerde beheer van het radioactieve afval op technisch vlak. De continuïteit van dit beheer is enkel verzekerd indien het ontsmette water dat afkomstig is van de verwerking van dit afval, in de Molse Nete kan worden geloosd. Dit is eveneens van fundamenteel belang voor de sanering van de sites BP1 en BP2. NIRAS vraagt dus dat de lozingspijp naar de Molse Nete als een installatie van openbaar nut zou worden erkend.

- **Leefbaarheid van het afvalbeheersysteem**

Het specifiek karakter van het Belgisch programma voor het beheer van radioactief afval heeft te maken met de grote verscheidenheid van het te verwerken afval, enerzijds, en met de geringe volumes van dit afval, anderzijds; bovendien zijn de geproduceerde afvalhoeveelheden de laatste jaren sterk gedaald als gevolg van het voorkomingsbeleid en blijven ze nog verder dalen. Het is dus noodzakelijk te beschikken over gediversifieerde installaties die vaak onderbenut zijn en waarvan de capaciteit bijgevolg vaak te groot is. Hierdoor is het beheer van het afval bijzonder duur. Een manier om de kosten te verminderen, is de capaciteit van de installaties optimaal te benutten door het aanvoeren van buitenlands afval. NIRAS wenst dat deze kwestie opnieuw op de agenda wordt geplaatst om de economische leefbaarheid van haar beheersysteem en dat van Belgoproces in het bijzonder te verbeteren. Het spreekt vanzelf dat dit afval na verwerking en conditionering teruggestuurd moet worden naar het land van herkomst.

- **Financiering van de reglementaire en dienstverleningsactiviteiten**

Naast de activiteiten met een zuiver industrieel karakter, is NIRAS eveneens belast met opdrachten van reglementaire aard of van openbare dienstverlening; het gaat om activiteiten inzake inventarisatie, kwalificatie van de verwerkings-, conditionerings- en opslaginstallaties, acceptatie van het afval en communicatie.

Deze activiteiten moeten kunnen worden uitgevoerd onafhankelijk van de afvalproducenten en de financieringswijze moet rekening houden met deze specificiteit. Momenteel wordt enkel de inventarisatie gefinancierd door een bij wet vastgesteld mechanisme; de andere activiteiten moeten worden gefinancierd via overeenkomsten waarover onderhandeld wordt met de producenten. Het gaat om een zwakte in het systeem die verholpen zou moeten worden.

- **Beschikbaarheid van gekwalificeerd personeel**

Jongeren hebben steeds minder belangstelling voor de nucleaire sector in het algemeen: maar heel weinig studenten kiezen dit type van opleiding voor zover deze al beschikbaar is, enerzijds, en weinigen beginnen een beroepsloopbaan in deze sector, anderzijds.

Op termijn wordt de beschikbaarheid van gekwalificeerd personeel problematisch. Dit verschijnsel doet zich trouwens nu al voor. NIRAS vraagt daarom dat de overheid elk initiatief dat het behoud van de in België beschikbare expertise mogelijk maakt, financieel zou aanmoedigen. In dit verband is het initiatief van het SCK·CEN, in samenwerking met het IRE en de universiteiten van het land, om een academische opleiding nucleaire wetenschappen te organiseren, het vermelden waard.

NIRAS van haar kant beveelt de oprichting aan van een deskundigheidspool binnen de nucleaire openbare instellingen (SCK·CEN, IRE, NIRAS, Belgoproces) teneinde het behoud van de kennis en de beschikbaarheid van de nodige deskundigen te garanderen.

PRIORITEITEN VAN NIRAS VOOR DE VOLGENDE REGERING

1. **Economische en financiële verantwoordelijkheden**

- **Fonds op Lange Termijn (FLT)**

Het doel van het FLT is ervoor te zorgen dat het radioactieve afval, waarvan enkel de Belgische Staat de duurzaamheid van het beheer kan garanderen via NIRAS, geborgen zal kunnen worden zonder dat dit een financiële last meebrengt voor de gemeenschap.

Dit doel kan enkel worden bereikt indien alle betrokken actoren het FLT mee helpen stijven naar rato van de hoeveelheden afval waarvoor zij verantwoordelijk zijn. De bijdrage van de Staat, verantwoordelijk voor de nucleaire passiva, en van de elektriciteitssector, verantwoordelijk voor de verbruikte brandstof die uit de kernreactoren wordt geladen, dient dus geregeld te worden. Zonder deze inbreng kan het beoogde doel van het FLT niet bereikt worden.

Tevens moet het fiscaal statuut van het FLT veilig gesteld worden.

- **Fiscaal statuut van de provisies en van het FLT**

NIRAS is door de wet van 12 december 1997 belast met het opmaken van de inventaris van de radioactieve sites in België. Deze inventaris is vijfjaarlijks en werd begin 2003 voor de eerste keer aan de voogdijminister overhandigd. Het inventarisrapport bevat een reeks aanbevelingen die zouden moeten worden uitgevoerd, met name het afstemmen voor NIRAS van het **fiscaal statuut van de ontmantelingsprovisies** van de producenten en van het FLT op het beoogde doel (te gelegener tijd over de nodige sommen beschikken). Op dit ogenblik zouden deze provisies immers kunnen worden belast. De noodzaak om de toestand veilig te stellen langs wettelijke of reglementaire weg zou moeten worden onderzocht.

- **Beheer van tegoeden**

Het koninklijk besluit van 4 april 2003 dat NIRAS verplicht haar tegoeden uitsluitend in producten van de Belgische Staat te beleggen, houdt een fundamentele wijziging van het beheer van de fondsen en provisies in. De impact van dit besluit op het financieel beheer van NIRAS, en met name op de prestaties ervan, wordt momenteel geëvalueerd binnen de instelling. Zodra de resultaten van deze evaluaties beschikbaar zijn, zullen de besluiten worden voorgesteld aan de Belgische Staat en aan de producenten. Zij dienen te zorgen voor het behoud van het evenwicht en de leefbaarheid van het systeem.

Het is duidelijk dat de verworven middelen van het FLT bewaard moeten blijven, in het bijzonder de dekking van de vaste kosten van de opslag- en bergingsinstallaties, via het mechanisme van de contractuele waarborg.

2. Technische verantwoordelijkheden

• Ophaling van het afval

Aangezien de ophaling en de conditionering van het afval van de grote producenten (nucleaire sector, vervaardiging van brandstof, onderzoek,...) geregeld zijn door contracten tussen de producenten en NIRAS, dient, om redenen van volksgezondheid en de bescherming van de werknemers, in samenwerking met het Federaal Agentschap voor Nucleaire Controle verhoogde aandacht te worden besteed aan:

- het beheer van de **geïsoleerde bronnen**, met naleving van het principe van de “vervuiler betaalt”;
- het beheer van de **radiumbronnen** die nog in het land verspreid zijn, hoofdzakelijk in de medische sector;
- de problematiek van het **radioactieve schroot** en, in het algemeen, van het afval dat niet tot de sector behoort, door de verschillende industriële actoren te responsabiliseren.

• Kwalificatie van de installaties

Teneinde de conformiteit van het radioactieve afval met de acceptatiecriteria te waarborgen, dienen de installaties voor de verwerking, conditionering en opslag gekwalificeerd te worden. Deze kwalificatie is een belangrijk element van het kwaliteitssysteem van NIRAS en is geregeld bij koninklijk besluit.

De kwalificatieactiviteiten behelzen taken van NIRAS die van reglementaire aard zijn. **De financiering ervan door de producenten zou verplicht gegarandeerd moeten worden.**

• Acceptatie en karakterisering

De acceptatie van radioactief afval biedt de mogelijkheid het afval onder de controle van NIRAS te plaatsen en de financiering van het langetermijnbeheer van het afval veilig te stellen via het Fonds op Lange Termijn (FLT). Door het afval te aanvaarden, wordt NIRAS eigenaar van het afval en verantwoordelijk voor het langetermijnbeheer ervan. Dit beheer is slechts mogelijk als alle producenten en/of houders van afval deelnemen aan de provisionering van het FLT. **Zo dient de Staat zijn verbintenissen na te komen inzake het afval van de nucleaire passiva, dat momenteel niet wordt overgenomen door NIRAS, net zoals de elektriciteitssector zijn verplichtingen dient na te komen wat de verbruikte**

kernbrandstof betreft. Zonder deze twee essentiële elementen is de leefbaarheid van het systeem voor het langetermijnbeheer van het radioactieve afval via het FLT op termijn ernstig in gevaar. Er ontbreekt namelijk een belangrijke bijdrage in dit fonds, zonder dewelke NIRAS niet over voldoende middelen beschikt om de bouw van een bergingsinstallatie te starten en vervolgens de effectieve berging van het afval te garanderen.

De acceptatie is eveneens een reglementaire activiteit waarvan de financiering door de producenten verplicht zou moeten worden gewaarborgd.

- **Opslag en berging van laagactief afval**

NIRAS beschikt in Dessel, op de site BP1 van Belgoprocess, over opslagcapaciteit voor de verschillende afvalcategorieën; ongeveer 50.000 colli zijn er momenteel opgeslagen. **Het afval wordt opgeslagen in afwachting van de berging ervan; indien de berging wordt uitgesteld, dient bijkomende opslagcapaciteit ter beschikking te worden gesteld.** Bovendien vereist de noodzaak om de opgeslagen colli te keuren, dat buffercapaciteit ter beschikking van de exploitant wordt gesteld.

Bij het toekomstig beheer van de opslagplaatsen dient dus rekening gehouden te worden met:

- de nodige capaciteit in afwachting dat de berging van het afval van categorie A wordt uitgevoerd, en met de behoeften voor de andere afvalcategorieën waarvan de berging op langere termijn zal plaatsvinden;
- de organisatie van de opvolging in de tijd, zoals bepaald in artikel 17 van de algemene regels;
- de vraag van de voogdijoverheid en de veiligheidsinstanties om de toestand van het beschadigde afval onder controle te houden.

Dit zal, op middellange termijn, nieuwe investeringen in opslag- en behandelingscapaciteit noodzakelijk maken. Deze investeringen zijn grotendeels ten laste van het FLT.

Tegen 2005 zal een beslissing moeten genomen worden over het dossier van het laagactieve afval (afval van categorie A). De dossiers van de verschillende lokale partnerschappen in Dessel, Fleurus-Farciennes en Mol zullen dan normaal ingediend zijn bij de regering, zodat een technische keuze gemaakt dient te worden tussen oppervlakteberging en diepe berging. Deze beslissing zal gepaard gaan met de invoering, eventueel in samenwerking met de bevoegde regionale overheid, van het programma **voor de sociaal-economische integratie** van het project en de financiering ervan. Deze beslissing past in het verlengde van de beslissing van 1998 om te opteren voor de berging als oplossing voor het langetermijnbeheer van het betrokken afval.

Bij gebrek aan een beslissing zal men zich *de facto* bevinden in een toestand van gedwongen opslag op lange termijn, een scenario dat niet beantwoordt aan de regeringsbeslissing van 16 januari 1998. **Dit scenario maakt geen deel uit van de huidige beheersscenario's en is dus niet het voorwerp van een formele financiering.** Vanuit veiligheidsoogpunt is het minder geschikt en bovendien zadelt het de toekomstige generaties op met een blijvende last.

- **Onderzoek en ontwikkeling (O&O)**

De O&O-werkzaamheden inzake de berging van middel- en hoogactief afval (afval van de categorieën B en C), zullen worden voortgezet in het kader van het contract met de elektriciteitssector en de Belgische Staat, dat eind 2003 moet worden vernieuwd. Wat de Belgische Staat betreft, die verantwoordelijk is voor de financiering van de nucleaire passiva BP1 en BP2, moeten de nodige maatregelen worden getroffen om deze financiering te garanderen op basis van de programmawet van 24 december 2002.

De O&O-programma's zullen enkel te gelegener tijd kunnen leiden tot een beslissing over het langetermijnbeheer van het afval, indien deze beslissing steunt op een gestructureerde **dialog** (bij voorbeeld in het kader van een strategische impactstudie zoals bepaald in de Europese richtlijn 2001/42/CE van 27 juni 2001) met de bevolking in het algemeen en met de betrokkenen op lokaal vlak (ondergronds laboratorium op de site van het SCK•CEN in Mol). **Bovendien is het noodzakelijk dat dit overleg plaatsvindt in welbepaalde fasen, in overeenstemming met de vragen die geformuleerd worden in het kader van een besluitvormingsproces dat vooraf is opgesteld en door iedereen erkend is; de noodzaak van de dialoog en van het besluitvormingsproces dient bevestigd te worden door de regering.** Zodra deze aanpak gelegitimeerd is, kan NIRAS belast worden met de opdracht de inhoud en de modaliteiten ervan te bepalen, in nauw overleg met de belanghebbenden.

- **Saneringsprojecten en -programma's**

De lopende projecten worden normaal voortgezet, met name voor de verwerking en conditionering van het HRA/Solarium-afval. De bouw van nieuwe opslagcapaciteit op site BP1 zal meer dan waarschijnlijk noodzakelijk zijn in afwachting dat de nodige beslissingen genomen worden in verband met de berging (zie punt 4° hierboven).

De saneringsprogramma's voor de sites BP1 en BP2 moeten vóór eind 2003 worden opgesteld en goedgekeurd bij koninklijk besluit voor de periode 2004-2008, overeenkomstig het koninklijk besluit van 24 maart 2003.

De financiering van het bedrag van 38 Mio euro dat bij wijze van overgang is voorzien voor 2003, moet worden goedgekeurd bij wet (programmawet van december 2003).

De financieringsovereenkomst van 19 december 1990 tussen NIRAS, de elektriciteitssector en de Belgische Staat, moet worden opgeheven ter algehele afrekening, waarbij de tegoeden die nog op de rekening staan integraal aan NIRAS toekomen. Op dat ogenblik zal NIRAS in staat zijn het bedrag van 48 Mio euro (afgerond bedrag) dat door de Staat is gebudgetteerd voor 2003, aan de Belgische Staat terug te betalen; deze terugbetaling moet worden geregeld door een overeenkomst tussen de instelling en de Belgische Staat.

Zodra de structurele financiering voor de periode 2004-2008 geregeld is, zullen de voorwaarden vervuld zijn om de terugbetaling te organiseren van de sommen die aan het fonds van het technisch passief van het SCK·CEN ontleend zijn. **Het is duidelijk dat tegelijkertijd de verantwoordelijkheid van de Belgische Staat als borg voor de goede afloop van de saneringsoperaties in stand moet worden gehouden.** In dit kader zou de regering de verklaring van wettelijke erfdiensbaarheid van de lozingspijp voor besmet water, afkomstig van de afvalverwerking van de installaties van Belgoprocess, in de Molse Nete moeten regelen.

Het dossier betreffende de sanering van de Umicore-site in Olen moet worden voortgezet met de steun van de voogdijminister en de minister van Binnenlandse Zaken die bevoegd is voor nucleaire veiligheid.